

İBB SOSYAL HİZMETLER DAİRESİ BAŞKANLIĞI

KADIN YOKSULLUĞU İLE MÜCADELEDE KADIN KOOPERATİFLERİNİN YANINDA

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA)

Kooperatif, ortaklaşa sahip olunan ve kontrolü demokratik şekilde sağlanan bir işletme aracılığı ile ekonomik, sosyal ve kültürel ihtiyaçların ve bu konudaki isteklerin karşılanması amacıyla gönüllü olarak birleşen kişilerden oluşan özerk bir topluluktur

Uluslararası Kooperatifler Birliği (ICA), 2024

Kooperatifler, dernekler ve şirketlerden farklı olarak, ortaklarının çıkarlarını korumayı ve geliştirmeyi amaçlar ve bu hedefe ekonomik faaliyetlerle ulaşır. Ayrıca, kooperatifler kişilerin bir araya gelmesiyle oluşur, her ortak eşit söz hakkına sahiptir ve kazanç paylaşımında ortakların işlem hacmi dikkate alınır. Bu nedenle kooperatifler, sermaye birliğinden ziyade insan odaklı bir yaklaşım benimsemiştir (Gönüllü-Atakan ve Çoban, 2022).

Uluslararası kamu hukuku çerçevesinde kooperatifçiliğe ilişkin ilk ve temel kaynak ICA'nın 1995 yılında kabul ettiği Kooperatifçilik İlkeleri'dir. Bu 7 ilke şu şekildedir (ICA, 2024);

1. Gönüllü ve herkese açık ortaklık
2. Ortaklar tarafından gerçekleştirilen demokratik kontrol
3. Ortakların ekonomik katılımı
4. Özerklik ve bağımsızlık
5. Eğitim, öğretim ve bilgilendirme
6. Kooperatifler arasında işbirliği
7. Topluma karşı sorumlu olma

Kooperatifler çeşitli ülkelerde, piyasa işleyişindeki aksamaları gidermek, dışlanmış insanları güçlendirmek, istihdam oluşturmak ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyerek ulusal ekonomiye önemli katkı sağlamaktadır. Kooperatifler, kadınlar, gençler, yaşlılar, engelliler gibi herkesin ekonomik

ve sosyal gelişimine destek olmanın yanı sıra sosyal dâhil ediciliğe ve yoksulluk ile açlığın ortadan kaldırılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca kooperatifler, sosyal kalkınma, ekonomik kalkınma ve çevre koruma olmak üzere üç boyutta sürdürülebilir kalkınmayı desteklemektedir (BM, 2023).

Türkiye’de 3 ayrı Bakanlığın görev ve sorumluluk alanında faaliyet gösteren 26 ayrı türde 84.232 kooperatif bulunmaktadır. (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021).

Son yirmi yılda toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik büyük ilerlemeler kaydedilmekle birlikte, dünya genelinde derin cinsiyet eşitsizlikleri devam etmekte ve bu eşitsizlikler diğer alanların yanı sıra işgücü piyasalarında da açığa çıkmaktadır. 2023 yılında UN Women tarafından yayınlanan “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Durum Raporu’na” göre;

Dünya genelinde erkeklerin kazandığı her 1 dolara karşılık olarak kadınlar 51 sent kazanmaktadır.

İş yaşamının en verimli dönemindeki erkeklerin **%90’ı** iş gücüne katılırken, bu oran kadınlarda **61,4’tür**. Türkiye’de ise kadınların işgücüne katılma oranı **%35,8** iken erkeklerde katılma oranı **%71,2’dir**. Aynı zamanda istihdam oranı erkeklerde **%65,7** iken kadınlarda **%31,3** olmakla birlikte kadın istihdamının erkek istihdamının yarısından daha az olduğu görülmektedir. (TUİK,2024)

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Durum Raporu’na göre mevcut ilerleme hızında, bir sonraki neslin kadınları ortalama olarak erkeklere göre günde **2.3 saat daha fazla ücretsiz bakım ve ev işi** yapacaktır. (UN Women, 2023)

Erkeklerle karşılaştırıldığında kadınlar daha az kazanç elde etmekle birlikte kadınların ücretsiz emeğe katılma olasılıklarının, insana yakışır işlerden ve ilerleme fırsatlarından dışlanma olasılıklarının daha yüksek olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın ve sosyal refahın temel dayanağı olan toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi için kadınların çalışma hayatında eşitliğini de içeren alternatif kalkınma modellerine ihtiyaç duyulmaktadır. İşbirliği ve demokratik süreçler yoluyla ekonomik büyümenin yanı sıra kendi kendine yardım, eşitlik ve hakkaniyet değerlerine dayanan **kooperatif işletmeleri** bu çağrıya cevap verebilecek pozisyondadır.

Kadınların güçlendirilmesi, toplumsal entegrasyonları ve yoksulluğun ortadan kaldırılmasına yönelik çalışmaların güçlendirilmesi için hayati önem taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin göz ardı edilmesi, toplumun gelişimini ve refahını olumsuz yönde etkilemektedir. Kooperatiflerin kadınların ekonomik güçlenmesine yönelik potansiyellerine ilişkin olarak ILO ve ICA’nın yürüttüğü çalışmada “Kooperatif modelinin örgün ve yaygın eğitim müfredatlarında yer alması ve genel anlamda bilgilendirme faaliyetleri geliştirilmesi ve kadınlara ait kooperatiflerde yatırım ve finansmana yönelik

ihtiyaç duyulan araçların geliştirilmesi”ne vurgu yapılmaktadır (2015, akt. Gönüllü-Atakan ve Çoban, 2022)

Kadınların kooperatifleşmesi ve bu araçla kadınların güçlenmesine katkısının artırılması için

- Kadın kooperatiflerin özel olarak devlet ve diğer kamu kurum/kuruluşları tarafından desteklenmesi
- Kadın kooperatiflerine yönelik yasaların, ulusal ve uluslararası mevzuatın kadınlar için eşitlenme temelinde çalışmalar yapılması
- Kadınların girişimcilik ve kooperatifleşmesi için; liderlik becerilerini geliştirmeleri, karar alma süreçlerine aktif katılımlarını desteklemesi ve iş gücü piyasasında daha güçlü bir konuma gelmelerine katkıda bulunması
- Kooperatifleşmesi için teknik, ekonomik ve sosyal olarak desteklenmesi
- Kadınlar arasında dayanışmayı artırarak toplumsal hayata daha fazla katılımı teşvik eden kooperatiflerin, tüzüklerinde toplumsal cinsiyet eşitliği maddesini eklemesinin yanı sıra sosyal dayanışma ve toplumsal bütünleşmenin güçlendirilmesine de katkı sağlaması
- Kadın kooperatiflerinin yerel ekonomik kalkınmayı destekleyerek toplumsal cinsiyet temelli istihdam olanaklarını artırması

Kadın Kooperatifleri ile Belediyelerin İşbirliği Neden Önemlidir?

Kadın kooperatifleri genellikle ihtiyaç sahibi kişiler tarafından kuruldukları için, sorunlar ve ihtiyaçlar hakkında birinci elden bilgi sahibidirler ve bu sayede etkili çözümler üretebilirler. Özellikle kadınlar, yoksullar, çocuklar, engelliler, dezavantajlı gruplar vb. için liderlik rolü üstlenir, bu gruplarla çalışmayı kolaylaştırır ve onların mevcut hizmetlere erişimini artırır. Bu kooperatifler, yerel düzeyde yenilikçi yaklaşımlar geliştirerek kalkınma için ortak çalışma modelleri sunar ve kadınların karar verme süreçlerine katılımını teşvik ederek demokratik süreçlerin gelişimine katkıda bulunur.

Ekonomik ve sosyal krizlerle mücadele ederken, iletişim ağları ve üretim becerileriyle toplumsal dayanışmayı güçlendirir ve toplumsal direnci artırır. Türkiye ve dünya genelinde, kadın istihdamını ve girişimciliğini artırmak, yoksullukla mücadele etmek, çocuklar, yaşlılar ve engellilere yönelik bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak ve etkinleştirmek amacıyla kurulan kadın kooperatifleri büyük bir potansiyele sahiptir. Kooperatifçilik sektörü, sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması ve ekonomik krizlerle başa çıkılması için etkili bir çözüm sunan "Sosyal Kooperatifler"e ev sahipliği yapar. (KEDV, t.y)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı, "kooperatiflerin herkes için daha iyi bir gelecek inşa ettiği" bilinciyle ve Belediye Başkanı Sayın Ekrem İmamoğlu'nun "kadınların üretime katılımı, kadın emeğinin değerlendirilmesi ülke adına çok önemli" sözünden yola çıkarak çalışmalarını sürdürmektedir. Bu bağlamda, kadın kooperatiflerini desteklemek amacıyla çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir.

İBB SOSYAL HİZMETLER DAİRE BAŞKANLIĞI KOOPERATİFLERİN YANINDA

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) iş birliği ile yürütülen İnsana Yakışır İşlerin Desteklenmesi Projesi, Kooperatif Kapasite Geliştirme Programı kapsamında faaliyetlerini İstanbul'da sürdüren 24 kadın kooperatifi şu şekilde desteklenmiştir:

- Pazarlama, Finansal Okuryazarlık, Muhasebe, E-Ticaret, Kooperatif Yönetimi ve Liderlik alanlarında eğitim modülleri ile; takım çalışması, ürün tasarımı ve geliştirme konularında kapasite geliştirme, teknik destek, uzmanlık eğitimleri verilmiştir.
- Bahsi geçen eğitim konuları ve özel ihtiyaç alanlarında 16 kooperatife 8'er saat mentorluk hizmeti verilmiştir.
- 19 kadın kooperatifi için detaylı iş planı hazırlanmıştır.
- 20 kadın kooperatifine hibe desteği sağlanmıştır.

2021 yılında başlayan ILO ve GIZ destekli projede Kooperatif Destek Merkezi (Kuluçka Merkezi)'nin kurulması ve 2022 yılında kurulan Kadın Emeği Ofisi bünyesinde çalışmalarına devam etmesi üzerine, hazırlanan yeni projede gıda sektöründe kadın kooperatiflerinin desteklenmesi ve satış kanallarının artırılmasını içeren bir bileşene yer verilmiştir. Proje boyunca desteklenmesi planlanan gıda sektöründeki 9 kadın kooperatifi, 2021 yılında yapılan ihtiyaç analizleri ve mentorluk çalışmaları dikkate alınarak belirlenmiştir. 9 kooperatifin toplam ortak sayısı 209 dur.

Proje boyunca kooperatiflere satış-pazarlama, ürün geliştirme, e-ticaret vb. konularla verilen mentorluklerin yanı sıra kooperatif üyeleri arasında uyumu güçlendirmek amacıyla sosyal etkinlikler düzenlenmiştir. Satış kanallarının artırılmasını amaçlayan ağ geliştirme çalışması 7-8 Aralık 2022'de gerçekleştirilmiştir.

Ek olarak; kooperatif uzmanlarınca; 6 kooperatif ile iş geliştirme etkinliği gerçekleştirilmiştir. Kooperatiflerin tanınmasını destekleyici radyo programı organize edilmiştir.

Projede Gıda sektöründeki 9 kadın kooperatifine hibe verilmiştir.

Diğer taraftan, Art İstanbul Feshane’de ve Memleket günleri kapsamında Yenikapı Etkinlik alanında farklı kadın girişimcilerin ve kooperatiflerin yer aldığı **Kadın Dayanışma Pazarları** kurulmuştur. Üretimini kendilerinin yaptıkları ürünlerin satışını gerçekleştirebilmeleri için kadınlar bu pazarlara davet edilmiştir. Feshane’de 17 farklı günde 200 kadın girişimciye, Yenikapı Etkinlik alanında kurulan 122 adet Memleket Günleri standında 42 kadın girişimciye el emeği ürünlerini satması için ücretsiz tezgâh ve alan olanağı sunulmuştur. Festivaller kapsamında ise 5 gün boyunca 16 kadın girişimci 171 kalem ürün satarak kazanç sağlamıştır. Kadın dayanışma stantları kapsamında toplam 258 kadın girişimciye yer verilmiştir.

Kadın Kooperatifleri ile yapmış olduğumuz iş birliği kapsamında;

- Ağustos 2023 itibariyle 3.500 adet lavanta kolonyası, 3500 adet lavanta sabunu ve 3500 adet lavanta yağı olmak üzere toplamda 10.500 adet ürün Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifinden temin edilmiştir.
- 2023 yılında Lavanta Kokulu Köy Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifinin bütçe sebebiyle kapanmak üzere olduğu süreçte hizmet alımı yapılmış olup Kuyucak Köyünde yaşayan 80 kadın ve kooperatife destek olunmuştur. Alınan ürünler birçok farklı etkinliklerde dağıtımı yapılarak kadın emeğinin görünür kılınması sağlanmıştır.
- İstanbul Erguvan Kadın Girişimi Üretim ve İşletme Kooperatifi ile 2023 yılı içerisinde yapmış olduğumuz iş birliği kapsamında 1000 adet tarhana alımı yapılmış, bu alım ile 15 kadın girişimciye destek sağlanmıştır.

Kadın Kooperatifleri ile yapmış olduğumuz toplantılar;

Türkiye’deki Kadın Kooperatiflerinin Ağ Oluşturma Kapasitelerini Güçlendirme Projesi İstanbul İl Toplantısı, 12-13 Ocak 2023 tarihinde Kadın Emeğini Değerlendirme Vakfı ortaklığında Yenikapı/ Dr. Mimar Kadir Topbaş Gösteri ve Sanat Merkezinde gerçekleştirilmiştir. Toplantıda “Kadın Kooperatifleri olarak birlikte nasıl güçleniriz?” teması çerçevesinde atölye çalışmaları gerçekleştirilmiş, İstanbul Kadın Kooperatifleri İş Planı Üzerine Değerlendirmeler yapılmıştır.

Kadın kooperatiflerinin güçlenmesi toplumsal kalkınmaya katkı sağlar

Kadın kooperatiflerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği ve ekonomik kalkınma açısından büyük bir öneme sahip olduğu bilinciyle; İBB Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı bünyesinde, kadın kooperatiflerine sağlanan desteklerle, kadınların iş gücüne katılımını artırarak ekonomik bağımsızlıklarını kazanmalarına olanak tanımak amaçlanmaktadır. Bu dayanışmayla, kadınların yeteneklerini ve

becerilerini geliştirerek, yerel ekonomiye katkı sağlamalarına ve toplumsal hayatta daha aktif rol almalarına destek olmak hedeflenmektedir. İBB, kadın kooperatiflerini finansal, eğitimsel ve teknik desteklerle güçlendirerek, sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik büyümeyi teşvik etmektedir. Bu desteklerin sonucunda, kadınların hem bireysel hem de toplumsal anlamda güçlenmesi sağlanmakta ve eşitlikçi bir toplumun temelleri atılacaktır.

KAYNAKÇA

- BM. (2023). *Sosyal kalkınmada kooperatifler raporu*. Erişim adresi: <https://www.ilo.org/tr/publications/sosyal-kalkinmada-kooperatifler>
- Gönüllü-Atakan, A., ve Çoban, A. (2022). *Türkiye’de kadınların kooperatifler yoluyla güçlenmesi: Yasal ve yapısal stratejiler raporu*.
- ICA. (2024). *Cooperative identity, values & principles*. Erişim adresi: <https://ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>
- KEDV. (t.y.). *Kadın kooperatifleri ve belediyeler arasında işbirliği için yöntemler ve ilkeler kitapçığı*.
- OECD/ILO. (2019). *Tackling vulnerability in the informal economy, development centre studies*, OECS Publishing, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/939b7bcd-en.pdf?expires=1719991958&id=id&accname=guest&checksum=4C7B23ED772544C07763B05E449D76CE>
- T.C. Ticaret Bakanlığı. (2021). *Türkiye’de kooperatifçilik*. Erişim adresi: <https://ticaret.gov.tr/kooperatifcilik/bilgi-bankasi/kooperatifler-hakkinda/turkiyede-kooperatifcilik>
- TÜİK. (2024). *İşgücü istatistikleri, 2023*. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Isgucu-Istatistikleri-2023-53521>
- UN Women. (2023). *Toplumsal cinsiyet eşitliği durum raporu*. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2023-09/progress-on-the-sustainable-development-goals-the-gender-snapshot-2023-en.pdf>